

УДК 329.61

Прошин Д. В.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, соціології та гуманітарних наук
Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля,
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: denis.v.proshin@gmail.com

НЕЛІБЕРАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ ТА НАДМІРНА СИЛА В ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРУ ТА ШРІ-ЛАНКИ)

***Анотація.** Піддаючи критиці циркулююче в академічних та політичних колах уявлення про демократичні режими як такі, що за своєю природою є чужими надмірному використанню сили проти терористів та їх прихильників, автор на прикладі Перу та Шрі-Ланки розглядає феномен т. зв. неліберальної демократії та доводить, що надмірно жорсткі антитерористичні заходи можуть і повинні розглядатися не лише як «випадкові помилки» або «відхилення» від принципів демократії, але й як продовження внутрішньої логіки та динаміки демократичних режимів певного типу. Автор також накреслює лінію подальшого аналізу проблеми силової протидії тероризму з боку демократичних режимів та пропонує неупереджено поширити цей аналіз й на «еталонні» ліберальні демократії.*

***Ключові слова:** протидія тероризму, неліберальна демократія, надмірна сила, Перу, Шрі-Ланка*

Дослідники, які розглядають питання про силову протидію, що чинять тероризму демократичні режими, виходять з трьох взаємопов'язаних посилок. Перша, найбільш загальна, полягає в тому, що демократичні країни за визначенням характеризуються верховенством закону, наявністю незалежної судової системи та недоторканністю фундаментальних громадянських прав і свобод. Друга полягає в тому, що через свою політико-правові особливості демократичні режими у боротьбі з тероризмом виявляють більшу в порівнянні з диктатурами стриманість у застосуванні сили. Нарешті, коли факти свідчать, що демократичні режими усе ж таки застосовують проти терористів та їх прихильників не лише жорсткі, але й надмірні силові заходи (тобто такі, що не відповідають рівню загрози, зорієнтовані не на нейтралізацію, а на знищення противника, на залякування тих, хто не є безпосередньо причетним до терористичної діяльності), дослідники стверджують (це третя посилка), що ці випадки становлять «ексцеси», «помилки», «відхилення» від тієї поміркованої лінії, дотримання якої, попри що, залишається іманентно властивим демократії.

Такий погляд щодо надмірної протидії тероризму з боку демократичних режимів у цілому збігається з офіційною позицією. Зрозуміло, зазвичай уряди взагалі заперечують надмірність застосовуваних проти терористів силових заходів, наполягаючи на їх законності та пропорційності наявній терористичній загрозі (в цьому урядова позиція нагадує розмови в прогулянковому дворі в'язниці Шоушенк, де не було жодного винного). Заперечувати надмірність застосовуваної сили тим легше, що критеріям виправданості та надмірності сили бракує чіткості. Ця проблема регулярно дається взнаки в боротьбі з кримінальною злочинністю; вона стає ще складнішою в галузі протидії тероризму. Терористичне насильство (вибухи бомб у громадських місцях, захоплення заручників, саботаж на промислових об'єктах тощо) становить значно серйознішу загрозу суспільній безпеці, ніж «ординарні» дії кримінальних злочинців, і може бути представлено як такий різновид злочинної діяльності, протидія якому апріорі виправдовує застосування надзвичайно жорстких превентивних або зворотних заходів.

Та якщо уряди з якоїсь причини усе ж таки визнають застосування надмірної сили, ці факти змальовуються як «неминучі помилки» або «перегини», відповідальність за які до того ж нерідко покладається на протилежну сторону, що свідомо створює умови для подібних «ексцесів», «провокує» владу.

Таким чином, і в урядових, і в академічних колах застосування надмірної сили у протидії тероризму зображується як щось зовнішнє по відношенню до демократії, чуже їй, як дисфункція того чи іншого її механізму. Необмежене застосування сили визнається природним лише для диктаторських режимів.

Однак ця картина відображає тільки одну з граней феномена демократії – демократію ліберальну. Безумовно, це найдосконаліша форма демократичного суспільного устрою. Багато з того, що говориться про її здатність мінімізувати ба навіть повністю виключити необґрунтоване урядове насильство, відповідає дійсності. Але якщо питання про демократію та здійснювану нею протидію тероризму ставиться гранично широко, під час його розгляду повинні враховуватися й приклади тих демократичних режимів, що не відповідають ліберально-демократичному «еталону».

Відомий американський дослідник Ф. Закарія підкреслює, що той, хто характеризує якийсь політичний режим як демократичний, строго кажучи, вказує лише на те, що являє собою процедура створення уряду в межах цього режиму. «Якщо в країні проходять змагальні багатопартійні вибори, ми називаємо її демократичною. ...Зрозуміло, вибори повинні бути відкритими та чесними, і це передбачає наявність певних гарантій свободи слова та свободи зібрань. Але вихід за рамки цього мінімально достатнього (minimalist) визначення та визнання країни як демократичної тільки у разі, якщо в ній гарантується всеосяжний набір соціальних, політичних, економічних і релігійних прав, перетворюють слово «демократія» на певний знак пошани (badge of honor)... Вважати, що «демократія» тотожна суб'єктивно визначеному «хорошому уряду», – значить позбавляти це слово аналітичної цінності» [25, с.25].

Саме така девальвація терміну «демократія» відбувається, коли дослідники беззастережно висловлюють думку про те, що добромисність та стриманість у використанні наявної сили є природними для демократій. Під демократичними режимами при цьому маються на увазі режими ліберально-демократичні, «хороші уряди». Але Закарія нагадує про існування демократично обраних (ба навіть переобраних) урядів, які «безперервно ігнорують конституційні обмеження, накладені на їх владу, та позбавляють громадян базових прав і свобод» [25, с.22]. Цей різновид політичного режиму Закарія називає «неліберальною демократією» (illiberal democracy). І в тих випадках, коли з проблемою тероризму стикаються режими саме такого роду (що ілюструється тут прикладами Перу та Шрі-Ланки), вони без вагань систематично застосовують необмежену силу проти своїх збройних противників і тих, хто підозрюється в симпатіях до збройної опозиції.

Виключення цих прикладів із розгляду як практики «фальшивих демократій» дозволяє зберегти чіткість чорно-білої картини, в якій лише диктатури систематично вдаються до надмірної сили, але при цьому вочевидь порушуються принципи дослідницької об'єктивності. Перуанський та ланкійський режими не заслуговують на згаданій Закарією «знак пошани», однак з формальної точки зору вони залишаються втіленням одного з різновидів демократії, і методи, що вживалися ними у протидії тероризму, мають розглядатися не як відхилення від принципів «еталонної» ліберальної демократії, а як відбиток неліберально-демократичної специфіки цих режимів.

З усього вищесказаного очевидним чином випливає, що питання про застосування демократичними режимами сили до терористів та їх прихильників вивчене досить глибоко [6; 17; 20; 23]. Об'єктом уваги, проміж інших, ставали й ті приклади, розгляду яких присвячено цю статтю [12; 16]. Проте оскільки вони також тлумачилися згідно з критикованою тут чорно-білою логікою протиставлення ліберальної демократії (що розуміється як «демократія як така») та авторитаризму, нове звернення до них – тим більше у контексті гострого політичного протистояння в Україні – виглядає цілком виправданим та актуальним.

Перу є прикладом неліберального демократичного режиму, будівництво якого розгорнулося «зверху вниз». Лідери таких режимів (Б. Сльцин в Росії, К. Менем в Аргентині) розширюють вже надані їм повноваження, посилюючись на отриманий «мандат народної довіри», який нібито дає обранцеві право на свій розсуд боротися з політичними інтриганом та корупціонерами. Подібним чином діяв і перуанський президент А. Фухіморі (1990-2000 рр.). Шрі-Ланка, навпаки, являє приклад неліберально-демократичного режиму, що виростає з настроїв низів, на ґрунті міжетнічного конфлікту, в ході якого жорстка політика уряду віддзеркалює агресивність уособленої ним етнічної групи. Лідери провідних політичних партій Шрі-Ланки, що репрезентують сингальську більшість, традиційно «змагаються в етноцентризмі», граючи на поширеній серед сингалів ворожості до тамільської меншості, дискримінованої з перших років ланкійської незалежності.

Відповідно, для лідерів, які самовільно (як-от Фухіморі) взяли на себе особливі повноваження, боротьба з терористами є найважливішим тестом на працездатність встановленого ними режиму в порівнянні з передуючим йому «хаосом». Без обмежень застосовуючи силу та прикриваючись при цьому «мандатом народної довіри», вони намагаються в найкоротший строк переломити перебіг подій. Для лідерів етноцентристських неліберальних демократій, які мають справу з тероризмом, що породжується міжетнічною ворожнечею, протидія терористичній загрозі являє собою випробування їх широко декларованої готовності вести безкомпромісну боротьбу за «вищі інтереси нації».

Ще важливішим є те, що гранично жорсткі силові заходи, вживані неліберальними демократичними режимами проти терористів і тих, хто звинувачується в пособництві їм, регулярно зустрічають масову підтримку широких верств населення. Це є цілком передбачуваним, коли неліберальна демократія з самого початку підживлюється войовничими настроями низів. Але, як свідчить приклад Фухіморі та його антитерористичної кампанії, сильні лідери, які «створили себе самі» і розпочали проти терористів війну без правил, також можуть бути винагороджені значним зростанням суспільних симпатій.

Дж. С. Мілль попереджав, що укорінення уявлень про владу як про вираз волі народу може мати небезпечні наслідки у вигляді спроб звільнити виборних правителів від «надмірних» обмежень їх влади. Обмеження, що визнаються необхідними, коли монархічні або аристократичні правителі не обираються широким народним загалом, можуть бути оголошені «зайвими» у тих випадках, коли правителів обрано демократично і їх інтереси та воля нібито «тотожні» народним («Народ не потребує захисту від своєї власної волі») [13, с.7].

Як правило, в словах Мілля вбачають застереження щодо тих амбітних обраних правителів, котрим заманеться вважати себе «непогрішними виразниками народних сподівань». Однак антитерористичні кампанії, проведені неліберальними демократіями, свідчать, що усунення обмежень, накладених на уряд та його лідерів, у деяких випадках дійсно може відображати «тотожність інтересів і волі» правителів та обираючого їх народу. Озлоблений, наляканий та втомлений вимогуючою терористичною загрозою загал може побачити в сильних, не схильних до «напівзаходів» лідерах і войовничо налаштованих партіях тих, хто єдині спроможні вирішити проблему тероризму. Важко судити, наскільки легко, підтримуючи свої уряди, громадяни неліберальних демократій сприймали факти «екстралегальних акцій» та військових злочинів. Важко судити, чи сприймалися ці факти як «неминуче зло», «допустимі помилки» або «заслужене покарання». У всякому разі, яким би різким не був дисонанс зі словами про «природню» поміркованість демократичних режимів у застосуванні сили – і в цілому з міркуваннями про «невід'ємні» чи «абсолютні» переваги демократії, – практика неліберальних демократій містить приклади одних з найжорстокіших антитерористичних кампаній в історії, проведення яких, однак, знаходило в суспільстві підтримку хоча й не беззастережну (чи

можлива така підтримка взагалі?), але принаймні достатньо масштабну та спонтанну для того, щоб не вбачати у цьому застосуванні надмірної сили лише відступ від демократичного «еталону».

У 1996 р., розмірковуючи про майбутні вибори у Боснії, спеціальний представник США в колишній Югославії Р. Холбрук зауважив: «Припустимо, що вибори було визнано вільними та чесними» [однак ті, хто здобув на них перемогу, виявилися] «расистами, фашистами, сепаратистами. Це дилема» [цит. по: 8, с.99]. Гранична жорсткість ба навіть жорстокість антитерористичних заходів, яких регулярно та при значній суспільній підтримці можуть вживати неліберальні демократичні режими, являють наочний прояв цієї дилеми. Більш того, застосування неліберальними демократіями надмірної сили до своїх явних або можливих противників несе у собі ще одне протиріччя. З одного боку, гранично жорсткі методи можуть забезпечити уряду швидкі результати та симпатії виборців, які втомилася від терористичної загрози. З іншого боку, в довгостроковій перспективі ці методи можуть викликати рецидиви нещадно «викоріненого» тероризму, перетворюючи терористів на «мучеників» та «героїв», а також озлоблюючи і підштовхуючи до продовження збройного насильства тих, хто раніше не брав участі у терористичній діяльності, але став «випадковою жертвою» масштабного та нерозбірливого застосування сили з боку влади. І навіть якщо вдається уникнути нових сплесків тероризму, суспільство, яке пройшло через смугу безоглядного застосування насильства, може й після зникнення неліберально-демократичного режиму (як в Перу після падіння Фухіморі в 2000 р.) відчувати негативні наслідки його антитерористичних акцій – у вигляді гострих політичних суперечностей з питання про справедливу відплату всім, хто був причетним до насильницьких злочинів: як терористам, так і представникам влади [14; 24].

На закінчення слід зазначити, що проблема силової протидії тероризму з боку демократичних режимів далеко не вичерпується феноменом неліберальної демократії. Відмова від тлумачення демократії як синоніма «хорошого уряду» або «знака пошани» передбачає вихід за межі хрестоматійних тлумачень («помилка», «ненавмисне відхилення», «ексцес») і в тих випадках, коли до застосування надмірної сили проти терористів та їх прихильників вдаються «зразкові» ліберальні демократії [17].

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Прошин Д. В. В чреве Левиафана: Политические парадоксы западногерманской «городской герильи» / Д. В. Прошин // Грані. – 2012. – № 6 (86). – С. 130-133.
2. Прошин Д. В. Терроризм в контексте политических транзитов / Д. В. Прошин // Гілея: Науковий вісник. – 2014. – Вип. 90. – № 11. – С. 342-347.
3. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX в. / С. Хантингтон. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 365 с.
4. Bowen S. Peru's President Steps Up Battle With Terrorists [Electronic resource] / S. Bowen. – Access mode: www.csmonitor.com/1992/0519/19051.html (Accessed 11 January 2015)
5. Cespedes T. Peru's Fujimori gets 25 years prison for massacres [Electronic resource] / T. Cespedes, T. Wade. – Access mode: www.reuters.com/article/2009/04/07/us-peru-fujimori-idUSTRE5363RH20090407 (Accessed 11 January 2015)
6. Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past / [Solomon R., Art R., Richardson L. et al.]. – Washington: United States Institute of Peace, 2007. – 639 p.
7. DeVotta N. The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the Lost Quest for Separatism in Sri Lanka / N. DeVotta // Asian Survey. – 2009. – Vol. XLIX. – N 6. – 1021-1051.
8. Dumbrell J. Clinton's Foreign Policy: Between the Bushes, 1992-2000 / J. Dumbrell. – Abingdon: Routledge, 2009. – 215 p.
9. Elections in the Americas: A Data Handbook. Volume 2: South America / [Nohlen D., Jones M. P., Lauga M. et al.]. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 600 p.
10. Excessive Force Law & Legal Definition [Electronic resource]. – Access mode: <http://definitions.uslegal.com/e/excessive-force/> (Accessed 11 January 2015)
11. Laqueur W. A History of Terrorism / W. Laqueur. – New Brunswick: Transaction Publishers, 2002. – 277 p.

12. Marks T. Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam / T. Marks // *Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past* / [Solomon R., Art R., Richardson L. et al.]. – Washington: United States Institute of Peace, 2007. – P. 483-530.

13. Mill J. S. On Liberty / J. S. Mill. – Kitchener: Batoche Books Limited, 2001. – 109 p.

14. Neal M. Five Years After: Illiberal Democracy and Potemkin Peace in Sri Lanka [Electronic resource] / M. Neal. – Access mode: http://foreignpolicy.com/2014/05/19/five-years-after-illiberal-democracy-and-potemkin-peace-in-sri-lanka/?wp_login_redirect=0 (Accessed 11 January 2015)

15. Nuñez Palomino G. The Rise of the Rondas Campesinas in Peru / G. Nuñez Palomino // *Journal Legal Pluralism*. – 1996. – N 36. – P. 111-123.

16. Palmer D. «Terror in the Name of Mao»: Revolution and Response in Peru / T. Palmer // *Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past* / [Solomon R., Art R., Richardson L. et al.]. – Washington: United States Institute of Peace, 2007. – P. 195-220

17. Parker T. Fighting an Antaeus Enemy: How Democratic States Unintentionally Sustain Terrorist Movements They Oppose / T. Parker // *Terrorism and Political Violence*. – 2007. – №19. – P. 155-179.

18. Report of the Secretary-General's Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka [Electronic resource]. – Access mode: www.un.org/News/dh/infocus/Sri_Lanka/POE_Report_Full.pdf (Accessed 11 January 2015)

19. Segan S. What is Excessive Force? [Electronic resource] / S. Segan. – Access mode: <http://abcnews.go.com/US/story?id=96509&page=1> (Accessed 11 January 2015)

20. Silke A. Fire of Iolau: the role of state countermeasures in causing terrorism and what needs to be done / A. Silke // *Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward* / [Bjørge T., Gupta D., Malečková J. Et al.]. – Abingdon: Routledge, 2005 – P. 241-255.

21. Sri Lanka Department of Elections. Presidential Election-2010: Official Results [Electronic results]. – Access mode: www.slections.gov.lk/presidential2010/AIVOT.html

22. Valdez C. Fujimori begins new anti-terror crackdown / C. Valdez // *Executive Intelligence Review*. – 1992. – Vol. 19. – N 20. – P. 45.

23. Weinberg L. Democracy and Terrorism: Friend or Foe? / L. Weinberg – Abingdon: Routledge, 2013. – 167 p.

24. Wells M. Peru: As Shining Path's political arm grows, government clamps down [Electronic resource] / M. Wells. – Access mode: www.csmonitor.com/World/Americas/2012/0920/Peru-As-Shining-Path-s-political-arm-grows-government-clamps-down (Accessed 11 January 2015)

25. Zakaria F. The Rise of Illiberal Democracy / F. Zakaria // *Foreign Affairs*. – 1997. – Vol. 76. – № 6. – P. 22-43.

REFERENCES:

1. Proshyn, D.V. (2012) 'V chreve Levafana: Polytycheskie paradoksy zapadnogermanskoj «gorodskoy gerilyi»' [In the belly of Leviathan: Political Paradoxes West «urban guerrilla»], *Grani*, № 6 (86), pp. 130-133.

2. Proshyn, D.V. (2014) 'Terrorizm v kontekste polytycheskykh tranzytov' [Terrorism in the context of political transition], *Gileya*, Vyp. 90, № 11, pp. 342-347.

3. Huntington, S. (2003) *Tretiya volna. Demokratyzatsiya v kontse XX v.* [Third Wave. Democratization in the late XX century], ROSSPEN, Moscow.

4. Bowen, S. *Peru's President Steps Up Battle With Terrorists*, available at: www.csmonitor.com/1992/0519/19051.html (Accessed 11 January 2015)

5. Cespedes, T. & Wade, T. *Peru's Fujimori gets 25 years prison for massacres*, available at: <http://www.reuters.com/article/2009/04/07/us-peru-fujimori-idUSTRE5363RH20090407> (Accessed 11 January 2015)

6. Solomon, R. & [et al.] (2007) *Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past*, United States Institute of Peace, Washington.

7. DeVotta, N. (2009) 'The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the Lost Quest for Separatism in Sri Lanka', *Asian Survey*, Vol. XLIX, № 6, pp. 1021-1051.

8. Dumbrell, J. (2009) *Clinton's Foreign Policy: Between the Bushes, 1992-2000*, Routledge, Abingdon.

9. Nohlen, D. & [et al.] (2005) *Elections in the Americas: A Data Handbook. Volume 2: South America*, Oxford University Press, Oxford.

10. *Excessive Force Law & Legal Definition*, available at: <http://definitions.uslegal.com/e/excessive-force/> (Accessed 11 January 2015)

11. Laqueur, W. (2002) *A History of Terrorism*, Transaction Publishers, New Brunswick.

12. Marks, T. (2007) 'Sri Lanka and the Liberation Tigers of Tamil Eelam', in *Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past*, United States Institute of Peace, Washington, pp. 483-530
13. Mill, J.S. (2001) *On Liberty*, Batoche Books Limited, Kitchener.
14. Neal, M. *Five Years After: Illiberal Democracy and Potemkin Peace in Sri Lanka*, available at: http://foreignpolicy.com/2014/05/19/five-years-after-illiberal-democracy-and-potemkin-peace-in-sri-lanka/?wp_login_redirect=0 (Accessed 11 January 2015)
15. Palomino, N.G. (1996) 'The Rise of the Rondas Campesinas in Peru', *Journal Legal Pluralism*, № 36, pp. 111-123.
16. Palmer, D. 2007 '«Terror in the Name of Mao»: Revolution and Response in Peru', in *Democracy and Counterterrorism: Lessons from the Past*, United States Institute of Peace, Washington, pp. 195-220
17. Parker, T. (2007) 'Fighting an Antaeus Enemy: How Democratic States Unintentionally Sustain Terrorist Movements They Oppose', *Terrorism and Political Violence*, № 19, pp. 155-179.
18. *Report of the Secretary-General's Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka*, available at: www.un.org/News/dh/infocus/Sri_Lanka/POE_Report_Full.pdf (Accessed 11 January 2015)
19. Segan, S. *What is Excessive Force?* available at: <http://abcnews.go.com/US/story?id=96509> (Accessed 11 January 2015)
20. Silke, A. (2005) 'Fire of Iolau: the role of state countermeasures in causing terrorism and what needs to be done', in *Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward*, Routledge, Abingdon, pp. 241-255
21. *Sri Lanka Department of Elections. Presidential Election-2010: Official Results*, available at: www.slelections.gov.lk/presidential2010/AIVOT.html (Accessed 11 January 2015)
22. Valdez, C. (1992) 'Fujimori begins new anti-terror crackdown', in *Executive Intelligence Review*, Vol. 19, № 20, pp. 45.
23. Weinberg, L. (2013) *Democracy and Terrorism: Friend or Foe?*, Routledge, Abingdon.
24. Wells, M. *Peru: As Shining Path's political arm grows, government clamps down*, available at: www.csmonitor.com/World/Americas/2012/0920/Peru-As-Shining-Path-s-political-arm-grows-government-clamps-down (Accessed 11 January 2015)
25. Zakaria, F. (1997) 'The Rise of Illiberal Democracy', *Foreign Affairs*, Vol. 76, № 6, pp. 22-43.

Прошин Д. В., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры политологии, социологии и гуманитарных наук Днепропетровского университета им. Альфреда Нобеля (Днепропетровск, Украина). E-mail: denis.v.proshin@gmail.com

Нелиберальная демократия и избыточная сила в противодействии терроризму (на примере Перу и Шри-Ланки)

Аннотация. Подвергая критике циркулирующее в академических и научных кругах представление о демократических режимах как по природе своей чуждых избыточному применению силы против террористов и их сторонников, автор на примере Перу и Шри-Ланки рассматривает феномен т. н. нелиберальной демократии и доказывает, что чрезмерно жесткие антитеррористические меры могут и должны рассматриваться не только как «случайные ошибки» или «отклонения» от принципов демократии, но и как продолжение внутренней логики и динамики демократических режимов определенного типа. Автор также намечает линию дальнейшего анализа проблемы силового противодействия терроризму со стороны демократических режимов и предлагает непредубежденно распространить этот анализ и на «эталонные» либеральные демократии.

Ключевые слова: противодействие терроризму, нелиберальная демократия, избыточная сила, Перу, Шри-Ланка

Proshyn D. V., Ph. D. in historical science, associate professor of the political science, sociology and the humanities department, Dnipropetrovsk Alfred Nobel University (Dnipropetrovsk, Ukraine). E-mail: denis.v.proshin@gmail.com

Illiberal democracy and excessive force in countering terrorism (the case of Peru and Sri Lanka)

Abstract. Researchers studying the ways democracies apply force to terrorists and their supporters (real or alleged) depart chrestomathically from three interrelated premises. First, that democracy by definition is characterized by the rule of law, independent judiciary and respect

of fundamental political rights and freedoms. Second, that under such conditions it is virtually impossible for democratically elected governments to engage in excessive use of force against terrorists and their supporters, let alone passive (alleged) backers. Third, since there is no denying that democratic regimes do apply excessive force to terrorists and their supporters, these cases are viewed as «mistakes» or «unintended deviations» from the basic principles of democracy; in other words, as something «alien» to democracy. The author argues that these a priori premises are too narrow, to say the least, and do not include all possible forms of democratic regimes. Starting with Fareed Zakaria's concept of illiberal democracy, i. e. a political regime displaying authoritarian traits while being formally democratic, the author proceeds to demonstrate, with Peruvian and Sri Lankan regimes as the cases in point, that illiberal democratic regimes are naturally, by their logic and dynamics, predisposed to the unrestrained use of force against their terrorist rivals. The Peruvian case (the early to mid-1990s, under President Alberto Fujimori) shows how democratically elected (and re-elected) head of state could abuse his power (and the executive branch's power in general) in the course of fighting with a terrorist enemy while claiming to act as the sole true representative of ordinary citizens and the defender of their interests. The Peruvian government's struggle with the terrorists gives us a top-to-bottom model of an illiberal democratic regime's workings (the head of state abuses power to «protect» his people). The Sri Lankan case (the early 1980s to the late 2000s), on the other hand, represents a bottom-to-top model of an illiberal regime with the Sinhalese majority's government initially mustering grassroots support for the discriminative actions against the Tamil ethnic minority and subsequently – for the harsh repressive measures against the Tamil separatists resorting to terrorist methods. The author concludes with suggestion that further unprejudiced research include not only illiberal democracies but also bona fide democratic regimes regularly resorting to excessive force in their dealings with terrorists.

Key words: counter-terrorism, illiberal democracy, excessive force, Peru, Sri Lanka

УДК 321.322

Рибалка С. В.

кандидат політичних наук (Дніпропетровськ, Україна),

E-mail: kafpol@ukr.net

РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ ТРАНЗИТИВНИХ СУСПІЛЬСТВ

***Анотація.** Розглянуто напрямки впливу регіональних політичних еліт на процеси демократичної консолідації транзитивних суспільств. Визначені детермінанти структурних особливостей регіональних політичних еліт. Надано увагу проблемам регіонального елітотворення у сучасній Україні у контексті світового досвіду та процесів європейської інтеграції.*

***Ключові слова:** регіональні політичні еліти, елітарні спільноти, елітотворення, регіональні групи інтересів, громадянське суспільство, демократичні реформи, політичне управління.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема політичного управління виступає однією з провідних в межах макропрограми дослідження чинників успіху при переході від авторитарних владних практик до демократичного суспільства. Регіональні політичні еліти мають низку специфічних рис, які відрізняють їх від еліт центрального рівня. З одного боку, вони пов'язані з конкретними соціально-економічними процесами регіону, фінансово-промисловими активами. Звідси регіональні промислові еліти відрізняє певна ангажованість соціальною структурою конкретної території. Питома вага «чистих» управлінців у складі регіональної політичної еліти, у порівнянні з центральним рівнем, традиційно не є високою. З іншого боку, у складі регіональної політичної еліти не є великою частка таких функціональних елементів, як представники культури, мистецтва, мас-медіа. Ці особливості роблять транзитивні регіональні політичні еліти досить складним об'єктом для аналізу, оскільки досить важко визначати їх склад лише відокремлюючи